

POLITYKA GMINY OTWOCK W ZAKRESIE WALKI ZE SMOGIEM

Wyniki badań przeprowadzonych na terenie gminy
Otwock w dniach 2-6 lipca 2018 roku w ramach praktyk
organizowanych przez ZRiPL na Wydziale Geografii i
Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego

Raport opracowały:
Martyna Gajowniczek
Emilia Kamińska
Zuzanna Malinowska
Marta Namielska
Agnieszka Sośnia
Anna Sromek

Spis treści

Wstęp

1. Zagadnienia przekrojowe
 - 1.1. Metody badawcze
2. Jaka część budżetu jest przeznaczana na walkę z zanieczyszczeniami?
 - 2.1. Dofinansowania na wymianę pieców
 - 2.2. Wnioski z ankiet
 - 2.3. Porównanie z Legionowem
3. Na ile działania w zakresie zieleni są postrzegane jako istotne w kwestii polityki środowiskowej?
 - 3.1. Informacje zawarte w Dokumentach Strategicznych Gminy
 - 3.2. Wnioski z ankiet
 - 3.3. Porównanie z Legionowem
4. Jaki jest stopień wspierania polityki klimatycznej w porównaniu do innych zagadnień?
 - 4.1. Smog a zmiany w budżecie miasta
5. Działania podejmowane przez gminę
6. Podsumowanie

Wstęp

Otwock to gmina położona w Dolinie Środkowej Wisły, nad rzeką Świder. Wchodzi w skład aglomeracji warszawskiej, jest oddalona od centrum Warszawy o około 23 kilometry. Jest także siedzibą powiatu otwockiego. Ma powierzchnię 47,31 km² i w 2016 roku liczyło 45 029 mieszkańców.

Otwock jako gmina podwarszawska boryka się z bardzo poważnym problemem jakim jest zanieczyszczenie powietrza i smog. Zanieczyszczenia napływają głównie z pieców, których używają mieszkańcy. Jest to tzw. niska emisja. Jest to bardzo aktualna kwestia w sferze życia społecznego i dotyczy wszystkich. W celu poprawy jakości powietrza władze Otwocka stosują różne działania, które są przybliżone w poniższym raporcie.

1. Zagadnienia przekrojowe

Głównym zadaniem każdej grupy była analiza działań gminy w zakresie walki ze smogiem oraz z próbą zneutralizowania wpływu niskiej emisji na zanieczyszczenie powietrza. Aby poszerzyć obszar badań zostały przydzielone nam konkretne zagadnienia. Nasza grupa zajęła się planowaniem strategicznym i przestrzennym- miejscu polityk środowiskowo-klimatycznych w polityce samorządu oraz zielenią.

Otwock to gmina podwarszawska, otoczona lasami. Miasto to ma jeden z najwyższych wskaźników zanieczyszczenia powietrza w okolicy. Jest to spowodowane różnymi czynnikami, m.in. niską emisją ze starych, nieekologicznych pieców grzewczych czy z bliskości Warszawy i napływających stamtąd zanieczyszczeń.

1.1. Metody badawcze

Analiza polityki środowiskowej gminy Otwock została przeprowadzona za pomocą:

Ankiety - przeprowadzone badania pozwalają na spojrzenie na sprawę oczami mieszkańców

Rozmowy z Panią Naczelnik Ochrony Środowiska Urzędu Gminy w Otwocku - panią Iwoną Gawłowską - rozmowa pozwoliła spojrzeć na problem oczami urzędników z wydziału ochrony środowiska

Wizyty w obserwatorium - rozmowa z Kierownikiem pokazała metody badania natężenia smogu w okolicy

Rozmowy z pracownikiem Wydziału Planowania Przestrzennego - przedstawione plany na przyszłość gminy oraz plan zagospodarowania gminy pozwala na lepsze zrozumienie specyfiki badanego terenu

Dokumentów strategicznych - dają one możliwość zapoznania się z przyszłymi działaniami gminy oraz sposobem zarządzania na jej terenie.

Dzięki tak wielu narzędziom badawczym można w pełni zrozumieć specyfikę badanej gminy. Można wysnuć wiele wniosków potrzebnych, a wręcz niezbędnych do przeprowadzenia jakichkolwiek zmian w kierunku zmniejszenia zanieczyszczeń.

2. Jaka część budżetu jest przeznaczana na walkę z zanieczyszczeniami?

Aby pogłębić temat przejrzałyśmy stronę internetową Urzędu Miasta Otwock oraz plan majątkowy 2018 miasta. Pomocne były również ankiety przeprowadzone z mieszkańcami, które pokazały nam nie tylko to o czym się mówi, co się obiecuje, ale jakie są skutki podejmowanych działań przez władze lokalne.

Wydatki na zredukowanie zanieczyszczeń powietrza w gminie w głównej mierze opierają się na: dotacjach na wymianę pieców oraz podpięciach instalacji gazowniczej do gospodarstwa domowego (ok. 0.9%), budowie nowych ścieżek rowerowych (ok. 9,7%) jak i rewitalizacji Parku Miejskiego (ok. 3,1%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Uchwały Budżetowej na rok 2018 Miasta Otwocka (Plan wydatków majątkowych 2018)

Z trzech wybranych przez nas działań największa część budżetu przeznaczana jest na ścieżki rowerowe. Dużo mówi o tym władza lokalna, dużo widocznych jest postępów z rozbudową ścieżek i również zauważają to mieszkańcy.

2.1. Dofinansowania na wymianę pieców

Od 2015 r. Urząd Miasta Otwocka wprowadził dotację na wymianę pieców (tzw. kopciuchów) w mieście. Dofinansowanie to waha się od 4 do 7 tysięcy złotych, a jego wysokość zależy od miejsca zamieszkania osoby ubiegającej się o częściowy zwrot kosztów poniesionych z tytułu wymiany pieca lub przyłączenia instalacji do swojego domu. Na największą kwotę mogą liczyć osoby, w których miejscu zamieszkania odnotowywane jest najwyższe zanieczyszczenie oraz stężenie pyłów w powietrzu (np. dzielnica Kresy).

Ilość wymienionych pieców i fundusze w latach 2015-2017 w Otwocku.

Rok	gaz na gaz	węgiel na gaz	węgiel na (V) węgiel	fundusze
2015	29	17	2	162 tys
2016	45	52	4	407 tys
2017	34	46	1	415 tys

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozmowy z naczelnik Wydziału Ochrony Środowiska

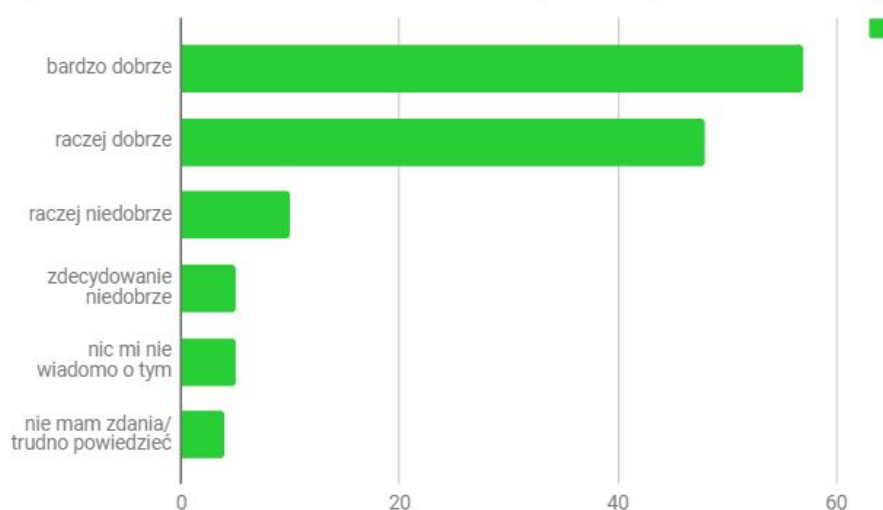
W 2015 roku miasto Otwock przeznaczyło na ten cel 162 tysiące złotych, co pomogło zrealizować 48 wymian pieców. Wtedy największym zainteresowaniem mieszkańców cieszyła się wymiana pieców gazowych na gazowe. W roku 2016 Urząd przeznaczył na dotacje 407 tysięcy złotych, dzięki czemu udało się zrealizować ponad dwa razy więcej zamian pieców. W sumie zostały wymienione 101 pieców, ale tym razem przeważały wymiany pieców węglowych na piece gazowe. Natomiast w roku 2017 z budżetu miasta na ten cel zostało przeznaczone 415 tysięcy złotych, ale zrealizowanych wymian było o 20 mniej niż w roku ubiegłym. Wtedy też największym zainteresowaniem tak jak rok wcześniej cieszyły się dotacje na wymianę pieców węglowych na gazowe. Od 2018 do 2020 roku coroczny fundusz na wymianę pieców i podłączanie domostw do instalacji gazowniczej przeznaczane jest 500 tys. zł., a czas przewidziany na przyjmowanie wniosków wynosi, aż miesiąc.

W tym roku pomimo iż na składanie wniosków było 30 dni to wszystkie dofinansowania zostały zagospodarowane pierwszego dnia w 3 godziny, co w poprzednich latach zajmowało ok. 2 tygodnie. Ze wszystkich tegorocznych wniosków rozpatrzonych zostało 185, a umów pomiędzy mieszkańcami a Urzędem podpisano 115. Jednak ilość podpisywanych porozumień jest bardzo niewielka w stosunku do liczby mieszkańców Otwocka. Samo miasto liczy ok. 50 tysięcy mieszkańców, a więc ilość funduszy przeznaczanych na wymianę “kopciuchów” przez Urząd jest kroplą w morzu potrzeb.

2.2. Wnioski z ankiet

Zdecydowana większość osób chwali obecne czynności, jednak niektórzy mieszkańcy zwrócili uwagę na planowane umiejscowienie ścieżek. Ich zdaniem ścieżki rowerowe powstają w miejscach mało uczęszczanych.

Opinie mieszkańców na temat rozwoju transportu rowerowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet z mieszkańcami Otwocka

Część ankietowanych osób zwróciła nam też uwagę na przebudowę Parku Miejskiego. Strona Urzędu Miasta Otwock informuje nas o całym planie rewitalizacji, na który składa się oszczędne gospodarowanie przestrzenią oraz unikanie wycinki drzew i krzewów. Ponadto rewitalizacja obejmuje Skwer VII Pułku Łączności i Skwer Lennestadt.

Gmina otrzymała dofinansowanie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 a łączna kwota, jaką ma otrzymać Otwock, to niecałe 4,5 mln zł.

2.3. Porównanie z Legionowem

Zarówno miasto Otwock jak i Legionowo chcą zredukować ilość zanieczyszczenia powietrza spalinami samochodowymi. W tym celu miasta te rozpoczęły rozbudowę ścieżek rowerowych na swoim terenie. Mieszkańcy obu miast mają jednak zastrzeżenia do tego w jaki sposób ta rozbudowa jest prowadzona. Według ankietowanych z Otwocka ścieżki budowane są w miejscach, które nie są najczęstszymi trasami, które pokonują mieszkańcy, przez co nie są one wykorzystywane aż tak często jak być powinny. Zarzutem mieszkańców Legionowa jest natomiast zbyt duże rozszczepienie ścieżek przez co nie tworzą one jednego ciągu, a tylko odcinkowe trasy. Mieszkańcy obu miast twierdzą, że rozbudowa ścieżek rowerowych jest potrzebna, ale powinna ona być bardziej przemyślana i lepiej rozplanowana w mieście.

Aspekt wymiany pieców w Legionowie jest bardziej rozbudowany niż w Otwocku. Legionowo przewiduje nie tylko wymianę pieców i podłączenie do sieci gazowniczej, ale także dofinansowanie do pomp ciepła. Wartość samej dotacji również się różni w Otwocku maksymalną kwotą zwrotu jest 7 tysięcy złotych, a w Legionowie 8 tysięcy złotych a na pompy ciepła aż 16 tysięcy złotych. Znaczna różnica jest również zauważalna w przypadku ilości wymienianych pieców i funduszy na to przeznaczanych. Jeżeli porównamy ze sobą rok 2018 to w Otwocku umów na wymianę pieców zostało podpisane tylko 115, a w Legionowie do tej pory zostało wymienione 248 pieców z 1000 zaplanowanych. Jest to bardzo duża różnica, która ukazuje przede wszystkim, że działania Urzędu w Legionowie nastawione są na rzeczywistą poprawę jakości powietrza w mieście oraz jak duże poparcie wśród mieszkańców ma polityka wymiany pieców na te bardziej ekologiczne.

3. Na ile działania w zakresie zieleni są postrzegane jako istotne w kwestii polityki środowiskowej?

W celu pogłębienia wiedzy na temat zieleni w Otwocku, grupa udała się do wydziału Planowania Przestrzennego w Urzędzie Gminy, by tam przeprowadzić rozmowę z jednym z pracowników, gdzie można było dowiedzieć się więcej o planach władz lokalnych. Aby lepiej zobrazować obecny stan gospodarowania zielenią na terenie gminy, urzędnik odniósł się do Studium Zagospodarowania Przestrzennego sprzed 4 lat, gdzie zakładało się zmniejszenie terenów zielonych na rzecz zabudowy mieszkaniowej. Obecnie polityka uległa modyfikacji - Pani Naczelnik Wydziału Ochrony Środowiska słusznie nakreśliła, że obecnie gmina propaguje nasadzanie nowych drzew, a także wymaga nasadzeń zastępczych w postaci starannie wybranych gatunków - najlepiej fitoremediacyjnych, np. cisów. Posiadają one większe niż przeciętne drzewa liście, co pozwala na lepsze absorbowanie pyłów i zanieczyszczeń. W 2018 roku zaplanowane jest posadzenie minimum 300 drzew.

3.1. Informacje zawarte w Dokumentach Strategicznych Gminy

Strategia Rozwoju Powiatu Otwockiego na lata 2014 - 2020 zakłada, że niewystarczająca świadomość ekologiczna jest ogromnym problemem Otwocka. Wynika to m.in z rozlewania się zabudowy, występowania zanieczyszczeń powietrza wynikających z niskiej emisji czy braku projektów rewaloryzacyjnych. Dlatego też gmina Otwock stawia obecnie na walkę z niską emisją w postaci wymiany pieców oraz zaostreżenia i tak już restrykcyjnych przepisów dotyczących środków do palenia w piecach.

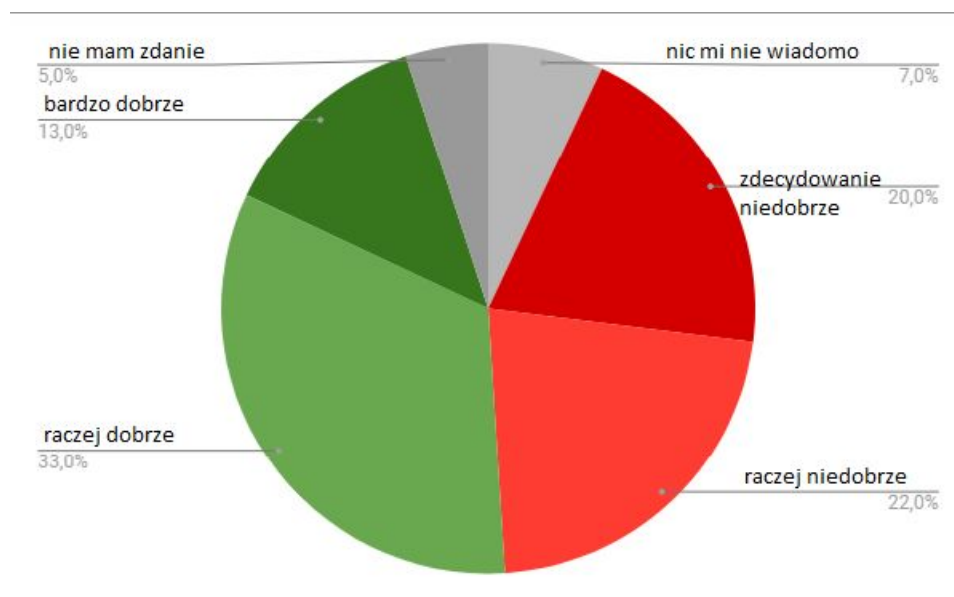

Źródło: Strategia rozwoju powiatu otwockiego na lata 2014-2020

Stworzony specjalnie na potrzeby Otwocka Program Ochrony Środowiska zwraca uwagę na poważny problem jakim jest spadek odporności drzewostanu w mieście. W Prognozie Oddziaływania na Środowisko zostały umieszczone przyczyny zaistniałej sytuacji. Są to m.in. choroby i szkodniki, ale największym zagrożeniem jest niewątpliwie emisja zanieczyszczeń przemysłowych, komunalnych i komunikacyjnych. Ponadto istotnymi składnikami zanieczyszczeń, oddziałującymi na stan zieleni są pyły, które wpływają ujemnie na rośliny poprzez zmianę środowiska glebowego (akumulacja metali ciężkich – szczególnie ołowiu, cynku, miedzi i magnezu, alkalizacja). To wywołuje także zmianę właściwości powierzchni liści (utrudnienie w dostępie światła, podniesienie temperatury, utrudnienie wymiany gazowej). Również zanieczyszczenia gazowe – związki siarki, węgla i azotu wpływają na degradację szaty roślinnej.

3.2. Wnioski z ankiet

Jak wynika z ankiet mieszkańcy mieli bardzo podzielone zdanie na temat zieleni w mieście. Ciężko jest wysunąć konkretne wnioski, ponieważ nie można ustalić jednoznacznej opinii na temat działań gminy w sferze infrastruktury zielonej. Na poniższym wykresie widać ogromne zróżnicowanie odpowiedzi na pytanie o działanie gminy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet z mieszkańcami Otwocka

3.3. Porównanie z Legionowem

Zarówno Legionowo jak i Otwock otoczone są lasami. Są to gminy podwarszawskie, które otulają się zielenią w celu oddzielenia od miejskiego zgiełku. W tym celu prowadzą zrównoważoną politykę środowiskową z naciskiem na ograniczenie niepotrzebnej wycinki drzew.

Jednak w obu gminach zachodzi potrzeba wycinki drzew na rzecz zabudowy mieszkaniowej. W Legionowie w latach 2012-2016 ubyło więcej drzew niż nasadzono. Teraz sytuacja uległa poprawie i bilans nasadzeń drzew staje się dodatni.

W Otwocku zachodzi podobna sytuacja. Studium zagospodarowania przestrzennego zakłada zmniejszenie ilości drzew na rzecz zabudowy. Jednak

bilans nasadzeń także zdaje się stawać dodatni - do końca tego roku ma zostać nasadzonych 300 drzew.

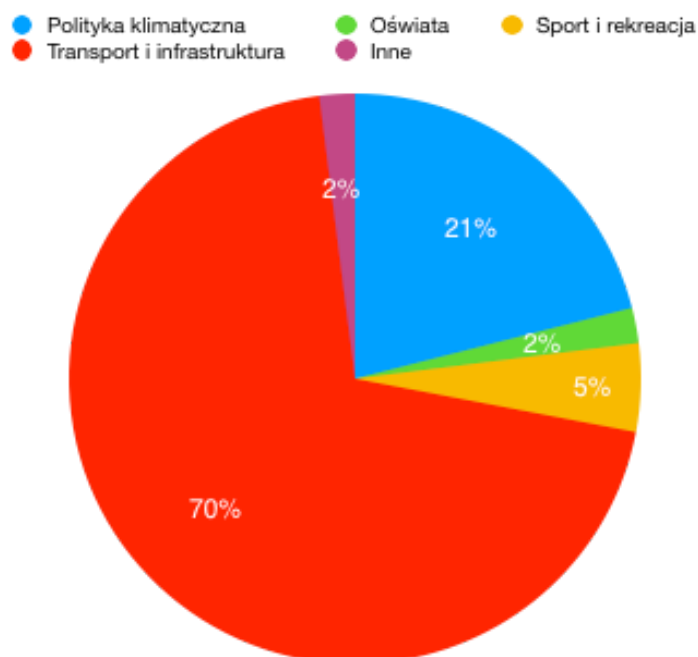
Gmina Legionowo stawia na zachowanie i ochronę istniejących lasów na jej terenie. Ogranicza także wprowadzanie zabudowy niezwiązanej z gospodarką leśną. Gmina Otwock także chroni istniejące lasy ze względu na to, że są one podstawową bazą przyrodniczą Pasa Otwockiego. Kompleks lasów otwockich stanowi największy masyw leśny wschodniej części byłego województwa warszawskiego. Jednak dość dużym i często pojawiającym się problemem jest rozdrobnienie lasów prywatnych. Wynika to ze zmian własnościowych i indywidualnych planów na zagospodarowanie danych terenów.

Obie gminy mają podobny charakter - są podwarszawskim miejscowościami, które poprzez otulinę leśną chcą odgrodzić się od wielkomiejskich zanieczyszczeń. Gminy prowadzą podobną politykę w sferze ochrony środowiska i zagospodarowania zieleni, jednak Legionowo zdaje się wprowadzać swoje działania na większą skalę.

4. Jaki jest stopień wspierania polityki klimatycznej w porównaniu do innych zagadnień?

Kolejne pytanie badawcze jakie postanowiliśmy podjąć dotyczy stopnia wspierania polityki klimatycznej w porównaniu do innych zagadnień. Aby na nie odpowiedzieć skupiliśmy się na nakładach funduszy przeznaczonych na ten cel w budżecie gminy. Z informacji zamieszczonych na stronie gminy wynikało, że aż 21 procent wydatków przewidzianych na 2018 rok to wydatki na politykę klimatyczną. W tym większą część zajmują fundusze na budowę ścieżek rowerowych oraz wymianę pieców. Jest to stosunkowo wysoka wartość w porównaniu do Legionowa, gdzie wynosi ona tylko 13 procent i jest przeznaczona jedynie na wymianę pieców.

Aby zobrazować stopień wspierania polityki klimatycznej w gminie Otwock dokonałyśmy porównania z innymi sektorami:

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.otwock.pl

4.1. Smog a zmiany w budżecie miasta

Wzrost wydatków na ten sektor rozwoju gminy jest spowodowany różnymi czynnikami. Jako jeden z nich można podać zmiany pokoleniowe. W przeszłości nagłośnienie problemu smogu było dużo mniejsze. Ludzie nie zdawali sobie sprawy z zagrożenia i nacisk na władze w kwestii jego złagodzenia nie występował. Obecnie prowadzona jest akcja promocyjna mająca na celu przekonania mieszkańców, że problem smogu jest duży, jego skutki mogą okazać się groźne i to, czym i jak palą w piecach ma znaczenie. W przeprowadzonych przez nas ankietach niemal wszyscy badani odpowiadali, że problem istnieje, a na pytanie kto powinien podejmować działania w celu jego złagodzenia większość osób odpowiadało, że jest to między innymi instytucja samorządu. Wydatki gminy na politykę klimatyczną przeznaczone są między innymi na transport. W skład tego wchodzi między innymi renowacja linii kolejowej oraz budowa parkingów P+R. Gmina jest także zmuszona do większych nakładów finansowych na wymianę pieców w domach. Dzieje się tak, ponieważ gdy sponsoruje je samorząd wojewódzki piece są własnością gminy, a gdy ta druga je

finansuje, właścicielami stają się użytkownicy, czyli mieszkańcy Otwocka. Jest to dla nich zarazem bardziej opłacalne i mniej zobowiązujące.

Otwock jako jedna z nielicznych gmin posiada swoją stację badawczą. Przeprowadzane są m.in. badania jakości powietrza. Według kierownika stacji stopień zanieczyszczenia powietrza jest silnie powiązany z warunkami meteorologicznymi, co nie zmienia faktu, że niezbędne są działania urzędu, takie jak wymiana pieców i to niezależnie od wyników pomiarów stacji. Obiekt mieści się na ulicy Brzozowej, w otoczeniu starych domów typowych dla okolicy - tzw. świdermajerów. Dlatego też według gminy, stacja ta jest nieobiektywnym źródłem pomiarów. W planie jest więc budowa czterech stacji badawczych na terenie gminy. Mają one dać bardziej rzeczywisty obraz jakości powietrza oraz informować mieszkańców o ewentualnych wysokich stężeniach szkodliwych substancji w ich okolicy.

5. Działania podejmowane przez gminę

Od kilku lat w gminie działa program Niskiej Emisji – ma on na celu zmniejszenie wydobywających się zanieczyszczeń. Pierwsza edycja programu trwała do końca 2017 roku, obecnie trwa reedycja a od 1 lipca 2018 przestrzeganie zakazów i nakazów znajdujących się w Ustawie Antysmogowej.

Wydział Środowiska dąży także do powstania 4 stacji monitoringowych:

- Szkoła Podstawowa nr 9 na ulicy Żeromskiego
- Szkoła Podstawowa nr 7
- ulica Karczewska
- ulica Kraszewskiego

Umieszczenie 4 stacji w różnych częściach miasta pozwoli na sprawdzenie tych samych parametrów i porównanie ich w celu uzyskania jak najdokładniejszych wyników pomiaru zanieczyszczenia powietrza.

Kolejnym narzędziem gminy do walki z niską emisją jest powstały w 2017 roku Eko Patrol. Jest to inicjatywa stworzona z ramienia gminy, która w dużym stopniu przyczynia się do uświadomienia i edukowania mieszkańców na temat dbania o czyste powietrze. Patrol do 2018 roku wspierany był przez pracowników Straży Miejskiej, która w tym samym roku została zlikwidowana. W jego skład wchodzi 2 lub 3 pracowników Wydziału Ochrony Środowiska a także przedstawiciele Izby Kominiarskiej, z którą Patrol współpracuje.

Głównym zadaniem zespołu jest patrolowanie miasta, w szczególności osiedli jednorodzinnych, gdzie problem jest najbardziej widoczny.

Ważną częścią pracy patrolu jest także edukowanie i informowanie mieszkańców na temat prawidłowego korzystania z pieców i materiałów w nich palonych.

Uświadomienie jak wielki wpływ mają one nie tylko na samych mieszkańców ale także na stan środowiska naturalnego.

W samym mieście istnieje bardzo dobrze rozbudowany system ścieżek rowerowych, które znajdują się przy każdej głównej drodze, ale także przy bocznych. Pani naczelnik podkreśliła, że radni gminy mają nadzieję, że zmotywuje to i zachęci mieszkańców do zmiany sposobu poruszania się po mieście- wyborcy wybiorą inny typ transportu - rowery.

Dzięki pozyskanej przez Miasto Otwock dotacji unijnej do tej pory wybudowano już 3.2 km (całość projektu obejmuje 8 km) ścieżek rowerowych w ramach partnerskiego projektu "Wyberzmy rower - Partnerstwo dla rozwoju komunikacji niskoemisyjnej WOF"(Warszawski Obszar Funkcjonalny). Całkowita wartość Projektu realizowanego w partnerstwie z pięcioma sąsiednimi gminami to ponad 40 mln. zł. Wartość ponad 8 km ścieżek rowerowych, które w ramach tego projektu będą realizowane na terenie naszego miasta to ok. 9 mln PLN. Maksymalna kwota refundacji, jaką Miasto może otrzymać to niecałe 6 mln PLN. Uważa się to za największą tegoroczną inwestycję Otwocka.

6. Podsumowanie

Otwock jest świadomy problemu jakim jest zanieczyszczenie powietrza i podejmuje stanowcze działania w celu zmniejszenia tego negatywnego zjawiska. Miasto z roku na rok przeznaczają coraz więcej pieniędzy na kwestie związane z ochroną środowiska. Głównym działaniem jest wymiana pieców (tzw. kopciuchów), które nie spełniają norm i wytwarzają wiele zanieczyszczeń. Uchwała Antysmogowa, wraz z dniem wejścia w życie, zaostrzyła kary za nieprzestrzeganie jej rozporządzeń. Pani Naczelnik Wydziału Ochrony Środowiska przedstawiła dokładnie proces dofinansowania wymiany pieców. Jednocześnie podkreślała istotę i powagę pracy wydziału Ochrony Środowiska na tak wymagającym terenie jakim jest podwarszawska gmina.

Kolejną istotną kwestią jest zieleń. Podczas rozmowy z Panią Naczelnik udało się ustalić, iż gmina do końca 2018 roku planuje nasadzenia około 300 drzew. Podsumowując, gmina podejmuje wiele działań związanych z poprawą stanu powietrza i zmniejszenia zanieczyszczeń. Ewidentnie kwestii środowiska jest istotną sprawą zarówno dla władzy samorządowej jak i samych mieszkańców.